

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УРЯДУ ЯК НАПРЯМОК КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Проголошення Конституцією України мети становлення демократичної та правової держави, а також обрання євроінтеграційного курсу зумовлює необхідність проведення комплексної конституційної реформи та вдосконалення функціонування вітчизняного державного механізму. Окремі аспекти майбутньої реформи протягом останніх років набули достатнього теоретичного опрацювання видатними вченими нашої країни, а 17 травня 2012р. Указом Президента України було створено Конституційну Асамблею як спеціальний допоміжний орган при Президентові України для підготовки законопроектів про внесення змін до Конституції України.

Одним з основних напрямків конституційної реформи має

стати вдосконалення роботи органів державної влади, створення дієвого механізму стримувань і противаг, який забезпечить неможливість узурпації влади або зловживання владними інституціями наданими повноваженнями. На думку членів Конституційної Асамблеї однією з основних проблем організації державної влади є недостатня самостійність Кабінету Міністрів України щодо участі у визначенні державної політики та її реалізації. З огляду на це особливої значущості набуває питання вдосконалення конституційно-правової відповідальності уряду в Україні, яка покликана забезпечити дотримання законності та конституційних принципів.

Проблема конституційно-правової відповідальності уряду є однією з дискусійних на сучасному етапі розвитку науки конституційного права, що пов'язано з її політичним характером і складністю її впровадження в систему юридичної відповідальності. Одним з найбільш обговорюваних у наукових колах теоретичним питанням є виділення так званого позитивного або активного аспекту відповідальності владних інституцій, що вченими пояснюється як відповідальне ставлення до покладених законом обов'язків, ефективне їхнє виконання. Проте прихильники акцентування уваги саме на активному аспекті конституційної відповідальності зазначають, що таким чином до її складу впроваджуються елементи політичної і моральної відповідальності. На нашу думку, це сприяє ускладненню дослідження конституційно-правової відповідальності в площині відповідальності юридичної, яка має відмінні від моральної і політичної відповідальності риси.

Відповідальне ставлення з боку органів державної влади до покладених на них Конституцією України обов'язків, належна їхня поведінка, що становить зміст так званого позитивного аспекту відповідальності, безумовно, є однією з умов реалізації норм Основного Закону нашої держави, забезпечення впевненості у необхідності правового регулювання суспільних відносин та поваги до права. Проте варто погодитись з фахівцями Конституційної Асамблеї, які наголошують, що неухильне додержання вимог Конституції України насамперед державними органами та органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими особами є принциповим питанням для успішного розвитку держави, а це, в свою чергу пов'язано з досягненням належного рівня правової культури. Це ще раз доводить, що за умов відсутності високого рівня цієї якісної характеристики правової системи країни, необхідним засобом забезпечення конституційної законності і попередження концентрації влади в одній з гілок стає конституційно-правова відповідальність в її розумінні як засобу державного примусу, що реалізується у негативних наслідках

скоєння конституційних деліктів.

Щодо практичних аспектів конституційної реформи в частині удосконалення механізму конституційної відповідальності уряду, то однією з новел, що може бути введена в практику правового регулювання діяльності державного механізму, є конструктивний вотум недовіри, який передбачає одночасне подання пропозиції висловлення недовіри діючому складу вищого органу виконавчої влади країни із пропозицією щодо нової кандидатури на посаду голови уряду. Країною, що вперше запровадила подібну практику, вважається Федеративна Республіка Німеччина. Ст. 67 Конституції ФРН закріплює право Бундестагу висловити недовіру Федеральному Канцлеру шляхом вибору більшістю членів палати його наступника з одночасним зверненням до Федерального Президента з проханням звільнити Федерального Канцлера. Причому звільнення голови уряду на вимогу Бундестагу є, відповідно до Конституції ФРН, обов'язком Федерального Президента.

Позитивним аспектом запровадження конструктивного вотуму недовіри в Україні може стати не тільки оперативність формування нового складу Кабінету Міністрів України парламентською більшістю, що є проявом прагнення створити механізм ефективної співпраці між законодавчою і виконавчою гілками, а не усунення небажаних для парламенту осіб з міністерських посад, а й можливість оперативного позбавлення влади тих осіб, які вчинили конституційно-правові правопорушення. Адже на разі чинна редакція Конституції України передбачає, що Кабінет Міністрів України, відставку якого прийнято Верховною Радою України, продовжує виконувати свої повноваження до початку роботи новосформованого складу уряду.

Негативними сторонами конструктивного вотуму недовіри вчені називають складність процедури його застосування, що підтверджується лише поодинокими випадками відправлення урядів тих європейських країн, які запровадили цей різновид вотуму, у відставку.

Ще однією проблемою, яка виникає у практичній площині діяльності уряду в Україні є затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України (далі – Програма) як основного плану дій новосформованого уряду. Безпосередній зв'язок проблеми дослідження правової природи Програми з конституційно-правовою відповідальністю уряду пов'язаний зі ст. 87 Конституції України, яка встановлює неможливість розгляду питання про відповідальність Кабінету Міністрів України протягом року після схвалення Програми. З огляду на це в практиці державного розвитку України були випадки зловживання цією конституційною нормою та

прийняття Програм з інтервалом у часі менше одного року (наприклад Програми діяльності Кабінету Міністрів України від 16 січня 2008р. і від 20 грудня 2008р.).

Ще одним недоліком законодавства, усунення якого відбулося з прийняттям Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014р., було невстановлення чіткого строку подання Програми на схвалення Верховній Раді України, що на практиці призводило до випадків неприйняття Програми новосформованим складом уряду. Це, в свою чергу, ставало суттєвою перешкодою для реалізації парламентського контролю за діяльністю уряду і притягнення його до відповідальності на підставі невиконання програмних положень.

Проте залишається недостатньо дослідженою правова природа Програми, вимоги, яким вона має відповідати. В цьому контексті варто погодитись з думкою науковців, відповідно до якої Програма має прийматись на тривалий термін та містити, окрім декларативних положень, конкретні заходи, які мають здійснюватись виконавчою владою задля реалізації програмних положень, та строки їхнього виконання.

Отже, конституційна реформа, зокрема, направлена на підвищення рівня ефективності діяльності владних інституцій нашої держави, сприятиме покращенню механізмів функціонування державної влади та місцевого самоврядування в Україні. Одним із завдань, що мають бути розв'язані в процесі реалізації цієї реформи, є удосконалення конституційно-правових засад діяльності Кабінету Міністрів України як органу, на який покладається реалізація державної політики в усіх сферах суспільного життя. Це вимагає запровадження дієвих механізмів притягнення уряду до конституційної відповідальності як засобу гарантування верховенства права і конституційної законності.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

РАДА МОЛОДИХ УЧЕНИХ

КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА **ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ**

Збірник тез доповідей та наукових повідомлень
учасників науково-практичної Інтернет-конференції

25 червня 2014 р.

м. Харків

Конституційна реформа як вимога сучасності: збірник тез доповідей та наукових повідомлень учасників науково-практичної Інтернет-конференції (Харків, 25 червня 2014 р.) / За заг. ред. А.П. Гетьмана. – Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2014 – 81 с.

Адреса редакційної колегії:
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
вул. Пушкінська, 77,
Харків,
61024,
Україна

Тези друкуються мовою оригіналу,
відображають позицію автора,
який несе відповідальність за зміст